

ZÁJEM DÍTĚTE V SOUDNÍ PRAXI

Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí
17. 9. 2015 v Brně

Editoři: Romana Rogalewiczová, Martina Cirbusová

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí roku 2015

Tento sborník byl vydán v rámci realizace projektu s názvem Rozvoj partnerství v oblasti mezinárodní spolupráce na Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, reg. číslo: CZ.1.04/5.1.00/81.00002, který je spolufinancován z prostředků Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost a státního rozpočtu.

Tribun EU
2015

ISBN 978-80-263-1000-6

OBSAH

ÚVODNÍ SLOVO	3
PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY ZÁJMU DÍTĚTE V RODIČOVSKÉM KONFLIKTU: VÝVOJOVÁ PERSPEKTIVA	5
ZÁJEM DÍTĚTE V RODIČOVSKÉM KONFLIKTU Z POHLEDU STÁTNÍHO ZÁSTUPCE	11
ZÁJEM DÍTĚTE V RODIČOVSKÉM KONFLIKTU Z POHLEDU PEDIATRA	16
NEJLEPŠÍ ZÁJEM DÍTĚTE V MEDIACI	20
ZÁJEM DÍTĚTE V RODIČOVSKÉM KONFLIKTU Z POHLEDU ADVOKÁTA	27
ZÁJEM DÍTĚTE V RODIČOVSKÉM KONFLIKTU Z POHLEDU SOCIÁLNÍ PRÁCE	37

ÚVODNÍ SLOVO

Mgr. Ing. Martina Cirbusová

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále jen úřad) zaměřil od května 2014 svou pozornost, díky projektu, který realizuje, na interdisciplinární spolupráci subjektů podílejících se na řešení rodičovského konfliktu. Pro potřeby identifikace základních problémových okruhů nastavení takovéto spolupráce vznikla na úřadu pracovní skupina složená ze zástupců každé z profesí – advokát, soudce, sociální pracovník, mediátor, psycholog, atd. Na pravidelných měsíčních setkáních řešila pracovní skupina specifické problémy každé profese při řešení rodičovského konfliktu, s cílem jednak sdílet dobrou praxi a zároveň představit ostatním členům skupiny svou činnost. Jen vzájemná informovanost o problémech, se kterými se při řešení rodičovského konfliktů každá profese potýká, a možnostech a limitech každého článku v síti spolupracujících subjektů, lze vytvořit spolupráci, která nebude postavená na mocenském uplatňování zákonných principů, ale na otevřené a plnohodnotné spolupráci.

Téma zájem dítěte doprovázelo každé setkání pracovní skupiny, proto se její členové rozhodli věnovat mu větší pozornost. Pouhé konstatování, že by se jednotlivé činnosti měly dělat v zájmu dítěte, považovala pracovní skupina za nedostatečné a nic neříkající. Teorie a zákonná vodítka jsou v zásadě odborné veřejnosti jasné. Co ale znamená konstatování „s ohledem na nejlepší zájem dítěte“ v praxi?

Konference Zájem dítěte v soudní praxi, která vznikla pro potřeby zodpovězení výše zmíněné otázky, proběhla dne 17. 9. 2015 v Brně. Zástupcům jednotlivých zainteresovaných profesí nabídla prostor pro představení praxe, jak se při své činnosti setkávají s naplňováním nejlepšího zájmu dítěte. Cílem konference tedy bylo představení dobré praxe - seznámit účastníky konference s tím, jak jednotlivé profese pracují se zájmem dítěte, jak ho při své práci zohledňují. Základním zadáním tedy nebylo hledat odpověď na otázku „Co je to nejlepší zájem dítěte“!

V prvním bloku konference vystoupil JUDr. Pavel Kandalec, Ph.D., LL.M. s příspěvkem nazvaným Ústavněprávní aspekty zájmu dítěte v rodičovském konfliktu, v němž se zabýval otázkami zájmu dítěte ve světle aktuální judikatury Ústavního soudu. Další přednášející, doc.



OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Mgr. Lenka Lacinová, Ph.D., představila zájem dítěte z pohledu sociálně-psychologického a Mgr. Dagmar Zedníčková seznámila účastníky se svými zkušenostmi s hledáním nejlepšího zájmu dítěte v praxi rodinné a manželské poradny.

Ve druhém bloku přednesli své příspěvky odborníci, kteří se s dítětem setkávají nejčastěji v průběhu soudního řízení. JUDr. Kateřina Jirásková se zabývala otázkou zájmu dítěte z pohledu státního zástupce, Mgr. Jan Novák a Mgr. Jana Malá účastníkům konference přiblížili, jak se zájmem dítěte pracují soudci. Doc. PhDr. et PhDr. Radek Ptáček, Ph.D., MBA, se věnoval přístupu soudních znalců k zájmům dítěte.

Ve třetím bloku vystoupili zástupci profesí, které se při řešení rodičovského konfliktu sice objevují v první linii, ale jsou v odborných diskuzích často opomíjenými profesionály. K zájmu dítěte by ale měli rozhodně promluvit. MUDr. František Schneiberg představil zájem dítěte tak, jak je vnímán pediatry. PhDr. Alena Plšková účastníkům konference popsala práci policie s dětmi. Mgr. Gabriela Vykypělová prezentovala zájem dítěte ve své práci dětské psycholožky a Mgr. Adéla Zedníčková se podělila o své poznatky o práci s dětmi v pozici pedagožky.

V závěrečném bloku hovořil o postavení dítěte a sledování jeho zájmu v mediaci Mgr. Robin Brzobohatý, vztahem advokáta k zájmu dítěte se zabývala Mgr. Radka Korbelová Dohnalová, Ph.D. a za orgány sociálně-právní ochrany dětí vystoupila JUDr. Alena Brožková.

Ne všichni přednášející měli zájem o publikaci písemné podoby svých příspěvků, proto tento sborník neobsahuje výstupy z celého konferenčního dne. Přesto jsme rádi, že můžeme poskytnout širšímu okruhu příznivců zájmu dítěte pohled alespoň některých profesí.

PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY ZÁJMU DÍTĚTE V RODIČOVSKÉM KONFLIKTU: VÝVOJOVÁ PERSPEKTIVA¹

doc. Mgr. Lenka Lacinová, Ph.D.

Jednotlivé přístupy a obecná teoretická východiska, ze kterých je možno vycházet při uvažování o zkoumání dopadů vzájemných rodičovských konfliktů na děti a dospívající, představují základní rámec, z něhož lze vycházet při úvahách o potřebách a perspektivě dětí a dospívajících v kontextu konfliktní rodinné situace. Za základní přístup lze pokládat perspektivu vývojové psychopatologie a v jejím rámci pak sledování rizikových a protektivních faktorů v rámci studií zaměřených na fenomén resilience. Dále se jedná o základní teze následujících teorií a jejich specifické aplikace pro oblast rodičovského konfliktu: sociální teorie učení, systémová teorie rodiny (systémový přístup k rodině), teorie vztahující se k „přelévání“ afektu, teorie traumatizace a senzitivizace. Tyto obecnější přístupy jsou jedním ze zdrojů pro vznik specifických teorií, které již přímo na počátku devadesátých let minulého století vznikaly pro potřeby empirického zkoumání souvislostí mezi konfliktem rodičů a maladaptací dětí a dospívajících – jedná se o tzv. kognitivně-kontextuální rámec J. H. Grycha a F. D. Finchama (1990) a teorii emoční jistoty E. M. Cummingse a P. T. Daviese (2002). Směřování obou těchto významných teorií během posledního čtvrtstoletí je možno charakterizovat snahou o integraci a vzájemné doplňování se těchto přístupů.² V posledních letech dochází také ke zdůraznění snah o přímou aplikaci získaných výsledků jejich zabudováním do preventivních a intervenčních programů. Tyto programy by měly pomoci rodičům a jejich dětem ke konstruktivnějšímu nebo přinejmenším méně destruktivnímu způsobu nakládání s fenoménem konfliktu, kterému se realisticky řečeno opravdu nelze v běžném rodinném životě vyhnout (Faircloth & Cummings, 2008; Cummings & Davies, 2010).

Z hlediska použitelnosti teoretických východisek a empirických výsledků v praxi, ať již při intervenci nebo v preventivním působení na rodičovskou veřejnost, je důležité, aby byla v praktických doporučeních respektována zejména vývojová dimenze. Tento krátký příspěvek tak představuje vývojovou perspektivu jako základní pohled na problematiku rodičovských konfliktů a jejich konsekvencí, jak se projevují v jednotlivých stádiích vývoje.

¹ Příspěvek vychází ze závěrečné kapitoly habilitačního spisu Lacinová (2010).

² Popis jednotlivých teoretických přístupů viz Lacinová (2011).

V raném dětství, kterým se rozumí novorozenecké a kojenecké období, patří mezi základními procesy a úkoly psychosociálního vývoje uspokojování základních fyziologických potřeb dítěte (fyziologická regulace), utváření citové vazby a synchronizace vzájemných interakcí pečující osoby a dítěte. V těchto procesech a úkolech pečovatelská role vyžaduje zejména senzitivitu a schopnost adekvátně reagovat na podněty dítěte (*responsiveness*) a také dostupnost pečující osoby. Konflikt mezi rodiči malého dítěte může dopadat právě na tyto složky rodičovského chování a narušovat tak optimální průběh raného vývoje, jež se promítá do vzniku problémů s regulací emocí a s utvářením jisté citové vazby. Agrese a hostilita doprovázející konflikt dospělých představuje pro malé dítě strachuplný podnět, který sám o sobě způsobuje negativní emoční reakci a dlouhodobé a opakované vystavení takovému podnětům může také dítě senzitivizovat ve smyslu dysregulace. Projevy chování dítěte v tomto období hrají také významnou roli v interakci s rodinným prostředím a negativní emocionalita dítěte se ukazuje jako významný rizikový faktor pro optimální podobu dynamiky rodinných vztahů.

V batolecím věku pokračuje utváření citové vazby mezi pečovateli a dítětem a podstatným prvkem v této fázi je explorace okolního světa. Pro optimální průběh získávání nových podnětů a zkušeností z prostředí je pro dítě důležitá existence tzv. jisté základny, kterou pro dítě vytvářejí svým chováním rodiče – jedná se o poskytování citlivé odezvy v případě stresu a ohrožení, ale také podporu exploračního chování dítěte. Paralelně s rozvojem exploračního chování se odehrává také proces postupného utváření autonomního self a individuace (období tzv. psychologického zrození), vzniká také vědomí vlastní účinnosti a schopností. Jsou také pokládány základy pravidel a norem, toho, co je „správné“ a co „špatné“. Role rodičů při naplňování těchto vývojových kroků spočívá např. v tom, že jejich očekávání a požadavky kladené na dítě jsou jednoznačné, jasné a realistické, tj. odpovídající rozvíjející aktuální úroveň schopností a možností dítěte. Důležitá je tedy konzistentní disciplína, jasné stanovení hranic a jejich čitelnost pro dítě např. v kontextu chování k vrstevníkům při hře. Velmi významnou úlohu hraje v tomto období, které bývá také charakterizováno jako období batolecího vzdoru či negativismu, asistence rodičů při regulaci emocí. Konflikt mezi rodiči batolete se promítá do rodičovského chování a může znesnadňovat nebo zcela znemožňovat naplňování požadavků, které jsou na rodičovství v batolecím věku kladený. Vedle nepřímého dopadu konfliktu zprostředkovaného obecně řečeno narušením vztahu rodič-dítě a výchovných postupů, agrese a hostilita stále doprovázející konflikt dospělých představuje pro batolata ohrožující podnět vyvolávající negativní emoční reakci a podobně jako v raném období novorozeneckého a kojeneckého věku dlouhodobě nevhodné konfliktní rodinné



evropský
sociální
fond v ČR



EVROPSKÁ UNIE



OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

podmínky dále dítě senzitivizují a může docházet spíše k upevňování nevhodných vzorců dysregulace emocí. V batolecím období již také lze uvažovat o přenosu vzorců chování prostřednictvím observačního učení.

Z vývojové perspektivy je předškolní věk dobou, kdy patří k důležitým úkolům zejména trénink a rozvíjení sebekontroly a sebeřízení, k čemuž rodiče mohou přispívat jasně stanovenými pravidly a pro dítě čitelnými hodnotami, které jsou pro rodinu významné. Jak se ukazuje, nepřímé efekty konfliktu rodičů vedou přes narušení optimální podoby rodičovství, výchovy a vztahu k dítěti, takže zejména jasné formování pravidel a norem může být inkonzistencí rodičů v době stresu a zátěže z konfliktu značně ohroženo. Také další významný posun ve vývoji je přijetí sexuální a genderové role, které může být z hlediska sociálního učení velmi výrazným způsobem právě poznamenáno např. přítomností hostility a agrese během rodičovských hádek, v jejichž důsledku pak může být upevňován nežádoucí model chování. Rozšíření sociálního světa předškolních dětí o vrstevnickou skupinu je jedním z dalších úkolů daného období a v jeho rámci je subsumován požadavek na rozvoj dovednosti kooperace. V tomto období jsou rodiče stále hlavními osobami, které vykazují právě na utváření a vůbec možnost vzniku vrstevnických vztahů největší vliv – už jen rozhodnutím o nástupu dítěte do zařízení poskytujícího institucionální péči. Rodičovský konflikt může poznamenávat některé z aspektů sociálních dovedností a kompetencí dítěte, jejichž nedostačivost v jistém ohledu může limitovat jeho zapojování se do vrstevnických interakcí. Jedná se např. o dekodování sociálního významu interakci nebo emoční regulaci, která hraje roli např. ve vyjednávání s vrstevníky. Pozorování vzorců chování v rámci konfliktu dospělých (např. disinhibovaná agresivita) může vést k jejich přenosu do interakcí s vrstevníky nebo naopak k úzkostnému vyhýbání se jakémukoli střetu. Mechanismus imitace či odmítnutí může být moderován pohlavím dítěte i rodiče, se kterým se dítě identifikuje nebo základním temperamentovým nastavením, tedy dispozičními charakteristikami.

Hlavní úkoly, které jsou kladeny na děti školního věku, jako je adaptace na školní prostředí a se školní docházkou spojené povinnosti, zapojení se do kolektivu vrstevníků a utváření bližších a dlouhodobějších přátelských vztahů, mohou být ovlivněny působením konfliktního vztahu rodičů již popsanými dvěma cestami, tedy konflikt může mít na děti přímý a nepřímý efekt. Konflikt rodičů působí na děti jako přímý stresor a vedle fyziologických, emocionálních a behaviorálních reakcí se v tomto období díky dosaženému stupni kognitivního vývoje stává významným aspektem také hodnocení konfliktu ze subjektivního pohledu dětí. Hodnocení



evropský
sociální
fond v ČR



OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

konfliktu jako ohrožujícího nebo pocity viny za jeho vznik jsou klíčovými mediátory ve vztahu k úrovni adaptace dětí.

Nepřímý dopad konfliktu na adaptaci dětí se uskutečňuje stejně jako v předchozích vývojových obdobích prostřednictvím narušení podoby vztahu mezi rodičem a dítětem a zejména alterací způsobu výchovy a rodičovského chování vůči dítěti. Právě období školního věku s sebou nese poměrně vysoké nároky na podobu interakce mezi rodičem a dítětem, která se rozšiřuje i na plnění školních povinností a na společnou přípravu na vyučování. Je pochopitelné, že manželskými konflikty oslabený rodič může být méně odolný, trpělivý, podpurný ve vztahu k dítěti a může vykazovat tendenci spíše k neadekvátním reakcím v situacích, kdy se např. příprava do školy dítěti nedaří, dítě je nesoustředěné nebo neposlušné. Zátěž v podobě rodičovských konfliktů se tak může spolupodílet na školním selhávání.

Dalším specifickým faktorem, který může přispívat ke zvyšování rizika problémového vývoje, je vedle narušené schopnosti „dobře vychovávat“ také psychopatologie na straně rodiče, ve výzkumech zaměřujících se na manželský konflikt bývá zastoupen především problémy depresivního charakteru. Pro vývojové úkoly školního věku, ke kterým vedle již uvedené školní adaptace a utváření sociálních vztahů mimo rodinu patří také rozvoj zdravé sebedůvěry ve vlastní schopnosti a kompetence, se dají vymezit jisté aspekty podporujícího chování rodičů, které napomáhají jejich naplňování. Jedná se o přítomnost otevřené komunikace, akceptace dítěte a zejména pak zvyšující se podíl nepřímého monitoringu dítěte na úkor přímého a neustálého dohledu, který byl adekvátní v předchozích etapách vývoje. Rodiče jsou pro dítě ve sledovaném období stále hlavním zdrojem jistoty a podpory, přestože se již začíná rozvíjet i další oblast vrstevnických vztahů. Přátelé budou postupně poskytovat podobným způsobem jako rodiče bezpečný přístav v dobách stresu nebo jistou základnu pro exploraci, která zejména v následné etapě dospívání hraje nezastupitelnou vývojovou roli. Vztahy s vrstevníky a dětská přátelství značně ovlivňuje podoba rodinných interakcí. Souvislosti mezi konflikty rodičů a problematickými vztahy s vrstevníky, popř. se sníženou kvalitou přátelských vztahů dítěte jsou důležitou oblastí empirického výzkumu již z toho důvodu, že problémy ve vztazích s vrstevníky ve školním věku jsou jedním z významných prediktorů nejen problémů v interpersonálních vztazích v dospělosti, ale i individuální psychopatologie.

Období adolescence charakterizované výraznými změnami v téměř všech oblastech fyzického a psychického vývoje s sebou přináší řadu zásadních úkolů, které se mohou stát díky nevhodným rodinným podmínkám pro adolescenta těžšími a komplikovaněji splnitelnými, popř. je jejich splnění zcela znemožněno. Jedná se o proces utváření vlastní identity, postupný



evropský
sociální
fond v ČR



EVROPSKÁ UNIE



OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

proces získávání větší míry autonomie a nezávislosti na rodičích, ale zejména také navazování prvních partnerských vztahů.

Jako více vulnerabilní období se vůči dopadům konfliktu rodičů jeví zejména fáze rané adolescence, ve které jsou nakumulovány prudké změny v oblasti fyzického a pohlavního vývoje, které jsou doprovázeny vyšší instabilitou emocí. Přestože se v současnosti již vysoká míra negativismu a výrazný nárůst mezigeneračních konfliktů mezi rodiči a dětmi nepokládá za hlavní rys tohoto období, kterým bývalo definováno v dřívějších přístupech k vymezení adolescence, přece jen právě tyto proměnné přispívají k vyšší zranitelnosti vzájemných rodinných vztahů a podoby komunikace mezi rodiči a dětmi. Recipročně teda samotní dospívající a jejich chování mohou být jedním ze zdrojů manželských neshod v této fázi vývoje.

Manželský konflikt může dospívající ovlivňovat jak přímým, tak nepřímým způsobem, jak tomu bylo i v předchozích vývojových obdobích. Nicméně pokud posuzujeme proporce zaměření recentních empirických studií, převládá již pro toto vývojové období spíše zájem o sledování nepřímých efektů a hledání případných zprostředkujících proměnných. Mezi významné mediátory souvislosti mezi manželským konfliktem a maladaptací adolescentů se v tomto období řadí zejména kognitivní hodnocení konfliktu, které souvisí s pokračujícím vývojem kognitivních schopností směrem k vyšší sofistikovanosti v používání myšlenkových operací v abstraktní rovině. Schopnost emoční regulace a také vědomí vlastní účinnosti zvládnání během stresové situace patří mezi další aspekty, které z hlediska narůstající schopnosti introspekce a sebereflexe dospívajících, ale také zvyšujícího se podílu samostatnosti umožňující aktivnější způsob zvládnání aktuální situace, slouží v popisovaných souvislostech jako významné mediační a moderační proměnné.

Vztahy adolescentů s rodiči prochází v tomto období proměnou, kterou lze charakterizovat jako dovršování vývoje citové vazby od hierarchického vztahu k rovnocennému partnerství, ale destruktivní podoba konfliktu mezi rodičovskou dvojicí stále působí jako narušení jistoty v prostředí, které by pro dospívající mělo sloužit v této době vyznačující se zvýšenou potřebou explorační jistoty jako základnu a bezpečný přístav pro případy krize a stresu, se kterým se mladí lidé během osamostatňování setkávají.

Novou a pro adolescenci charakteristickou oblastí vývoje sociálních vztahů, jejíž optimální rozvoj destruktivní podoba konfliktů mezi rodičovskou dvojicí významně ohrožuje, jsou rozvíjející se romantické vztahy mladých lidí. Zřetelné podobnosti, které jsou typické jak pro manželství, tak pro romantická partnerství mladých lidí, vytvářejí základ pro přenos nebo



evropský
sociální
fond v ČR



EVROPSKÁ UNIE



OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

odmítání vzorců chování v konfliktních situacích mezi intimními partnery. Nesoulad a nespokojenost rodičů v manželství negativně dopadá na partnerství dospívajících a tímto způsobem komplikuje a ztěžuje naplňování dalšího z vývojových úkolů tohoto období – explorace na poli intimity a partnerství.

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že vývojový kontext hraje v posuzování dopadů a perspektivy dítěte a jeho potřeb v konfliktní situaci podstatnou roli a je nutné tento faktor při intervencích rozhodně zohledňovat vedle individuálních charakteristik osobnosti dítěte a specifík momentální rodinné situace.

Literatura:

- Cummings, E. M., & Davies, P. T. (2002). Effects of marital conflict on children: Recent advances and emerging themes in process-oriented research. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43, 31 – 63.
- Cummings, E. M., & Davies, P. T. (2010). *Marital conflict and children: An emotional security perspective*. New York: Guilford Press.
- Faircloth, W. B., & Cummings, E. M. (2008). Evaluating a parent education program for preventing the negative effects of marital conflict. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 29, 141 – 156
- Grych, J. H., & Fincham, F. D. (1990). Marital conflict and children's adjustment: A cognitive-contextual framework. *Psychological Bulletin*, 108, 267 – 290.
- Lacinová, L. (2010). *Děti a konflikt mezi rodiči ve vývojové perspektivě*. Habilitační práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra psychologie.
- Lacinová, L. (2011). Konflikty mezi rodiči a dětmi: Současné teorie. *Československá psychologie: Časopis pro psychologickou teorii a praxi*, 55, 435-450.

ZÁJEM DÍTĚTE V RODIČOVSKÉM KONFLIKTU Z POHLEDU STÁTNÍHO ZÁSTUPCE

JUDr. Kateřina Jirásková

Úmluva o právech dítěte

Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo každého dítěte na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj.

Dítě je pasivním účastníkem rodičovského konfliktu, ale může být jedním či oběma rodiči vtažováno do aktivní role účastníka konfliktu. V takové situaci se často aktivizuje i širší rodina, škola, orgán péče o dítě a další spolupracující subjekty, v mnohých případech tedy i soudy, policie a státní zástupce.

Státní zástupce v trestním řízení do rodičovského konfliktu vstupuje zpravidla tehdy, je-li dítě rodičem poškozeno a stalo se obětí trestného činu. Objektem trestných činů je převážně zájem na důsledném uplatnění řádné výchovy, výživy, tělesném a duševním vývoji dítěte a na harmonických vztazích v rodině fungujících podle základních společenských norem.

V civilním řízení pak má další oprávnění, o kterých se zmíním následně.

Nejčastějším trestným činem je tak zanedbání povinné výživy, jehož objektem je nárok dítěte na výživu a je v řadě případů i velmi složitým trestným činem na objasňování, kdy soudy k němu přistupují tak, že bedlivě zkoumají, zda povinný rodič měl z čeho výživné platit a měl vůbec možnost platit, a poněkud pomíjejí, že druhý rodič může být v obdobné situaci a přesto dítě živí. Zákonná práva dítěte v takovém případě hájí oprávněný rodič, který o dítě pečuje. Rodičovský konflikt je zde zaměřen zpravidla pouze na materiální stránku, nejde o vyhocené vztahy zasahující do vývoje dítěte.

Ve vztahu k rodičovskému konfliktu se pak jedná nejčastěji o prověřování trestných činů pohlavního zneužívání, týrání svěřené osoby, únos dítěte a osoby stížená duševní poruchou,

ohrožování výchovy dítěte, nicméně může jít i o jakýkoliv jiný trestný čin, například ublížení na zdraví, ať úmyslné nebo nedbalostní, tedy např. dopravní nehoda způsobená jedním rodičem.

Je zřejmé, že jsou-li pachatelé oba rodiče, nemůžou hájit práva dítěte, neboť jejich zájmy jsou v konfliktu se zájmy dítěte. Stejná situace je i tehdy, je-li pachatelem jeden z rodičů, pak druhý rodič, pokud je rodina fungující, opět nemůže účelně zastupovat nezletilé dítě jako jeho zákonný zástupce. Pokud druhý z rodičů žije jinde, pak zájmy dítěte hájit může, je však nutno zkoumat, zda není např. ve sporu s druhým rodičem či dítětem, nebo není-li zde jiná překážka, pro niž nemůže zájmy dítěte hájit, zejména pak dlouhodobý objektivní nezájem o dítě. Nemůže-li tedy rodič účinně hájit zájmy dítěte, soud a v případě, že věc nesnese odkladu (což je zpravidla trestní řízení), státní zástupce ustanoví dítěti kolizního opatrovníka.

Ze zákona vyplývá, že by kolizním opatrovníkem dítěte měla být nejlépe osoba blízká, někdo ze širší rodiny. Nicméně, jde-li skutečně o rodičovský konflikt, jako jsou vzájemná trestní oznámení podávána rodiči, je-li ve věci domácí násilí, či současně jiná trestná činnost mezi rodiči, pak je pochopitelné, že i širší rodina je do děje vtažena a nelze předpokládat objektivitu a neutralitu členů širší rodiny. Není-li známa žádná osoba blízká dítěti, která by mohla hájit jeho práva, bývá ustanovován pracovník OSPOD, nesmí však jít o pracovníka, který vykonává svou práci právě s dotčenou rodinou. Problémy to dělá zejména na menších obvodech, kde jsou např. 2 – 3 pracovníce OSPOD, které se vzájemně zastupují.

V Brně jsme problémy vyřešili za aktivní účasti Magistrátu města Brna, který k naší žádosti uvolnil část pracovní kapacity konkrétního pracovníka odboru sociální péče. Tento pracovník magistrátu je ustanovován do funkce kolizního opatrovníka a z praxe je zřejmé, že svou funkci nevykonává pouze formálně. Nejenže přebírá rozhodnutí, ale účastní se procesních úkonů, podává opravné prostředky a rovněž uplatňuje nároky na finanční odškodnění dítěte a je aktivní v přípravném řízení i v řízení před soudem.

Státní zástupce pak dbá zejména na to, aby s dítětem bylo v trestním řízení jednáno šetrně, aby byla dodržena jeho zákonná práva, aby se minimalizovala možnost sekundární viktimizace dítěte a byla v co nejširší míře uplatňována jeho práva daná zákonem o obětech. Například výslech ve speciálních místnostech, snaha o to, aby dítě bylo vyslýcháno jen jednou apod.

V každém případě jakékoliv řízení, kdy poškozeným či obětí je dítě, je velmi bohatým zdrojem poznatků pro agendu netrestního úseku státního zastupitelství. Může se jednat i o dítě, které bylo přítomno domácímu násilí, které je často indikátorem podstatně širších problémů

v rodině. Státní zástupce postupuje státním zástupcům netrestního úseku poznatky, které svědčí o tom, že je nutno prověřit situaci v rodině a případně iniciovat některé instituty ochrany dětí jako např. výchovná opatření nebo omezení rodičovské odpovědnosti. A takto postupuje i tehdy, je-li dítě obětí trestného činu, který sice nespáchal rodič, ale situace svědčí o tom, že je nutno posoudit výchovné prostředí, ve kterém dítě žije. Například dítě prostituuje, krade, pije alkohol, užívá drogy apod.

Státní zástupce netrestního úseku pak může vyžádat zprávu příslušného orgánu péče o děti, nahlédnout do opatrovnických soudních spisů, pokud tyto existují, a je oprávněn podat soudu podnět či návrh na zahájení řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. V případě odsouzení rodiče za závažnou trestnou činnost, jejíž obětí bylo dítě, může státní zástupce podat návrh na zbavení rodiče rodičovské odpovědnosti, může iniciovat řízení o ústavní výchově, vstoupit do již probíhajícího řízení o výchovných opatřeních a rodičovské odpovědnosti, rovněž je-li zjištěno, že rodič v důsledku nemoci není schopen o sebe a o dítě pečovat, podat návrh na zahájení řízení o svéprávnosti rodiče.

Pokud v rámci opatrovnického řízení státní zástupce netrestního získá poznatky, které svědčí o tom, že dochází k trestnému činu, nejčastěji jde o poznatky o neplacení výživného, ale může jít i nebezpečné vyhrožování, týrání svěřené osoby, ublížení na zdraví i další trestné činy, postoupí tyto poznatky státním zástupcům trestním, kteří pak takové podezření nechají prověřit příslušným policejním orgánem. Také v jiném řízení netrestním může státní zástupce získat poznatky, které je nutno prověřit právě s ohledem na zájem dítěte. Může jít i o situaci, kdy se státní zástupce dozví při výkonu své činnosti o tom, že matka dítěte pečující o malé dítě byla nedobrovolně hospitalizována pro závažnou duševní chorobu, neboť je nebezpečná sobě nebo svému okolí.

V praxi je toto tzv. vytěžování často upravováno organizačním opatřením vedoucího státního zástupce. Na Městském státním zastupitelství v Brně je například stanoveno, že státní zástupci vykonávající působnost na trestním úseku Městského státního zastupitelství v Brně jsou povinni v každé zpracovávané věci provést podrobný přezkum, zda též neobsahuje poznatek vhodný pro další výkon působnosti na netrestním oddělení, a to zejména poznatek vhodný k využití pro vstupovou a návrhovou činnost státního zastupitelství v rámci občanského soudního řízení, jakož i pro činnost spočívající v upozorňování a činění podnětů příslušným orgánům a institucím podle příslušných ustanovení např. zákona o sociálně - právní ochraně dětí a občanského soudního řádu, a o takovém zjištěném poznatku vyhotovit

stručný záznam, který založí v jednom vyhotovení do spisu trestního úseku a v jednom vyhotovení do příslušného sběrného spisu. Přílohou záznamu zakládáného do sběrného spisu musí být též kopie relevantních písemností. Státní zástupci vykonávající působnost na trestním úseku Městského státního zastupitelství v Brně jsou povinni vytěžovat každý poznatek, a to i v případě eventuálních pochybností o jeho dalším využití na netrestním oddělení, neboť teprve specialista na netrestním oddělení rozhodne, zda poznatek bude využit či nikoli. Státní zástupce vykonávající působnost na trestním úseku Městského státního zastupitelství v Brně podrobně přezkoumá zpracovávané věci, a to zejména s ohledem na skutečnost, zda byl trestný čin spáchán na dítěti nebo se páčání tohoto trestného činu dlouhodobě dělo v přítomnosti osoby mladší 15 let či mělo negativní sekundární vliv na její výchovu a zdravý psychický rozvoj, a pachatelem činu je rodič dítěte, jeho zákonný zástupce nebo osoba, která se jinak podílí na jeho výchově. Státní zástupce taktéž podrobně přezkoumá zpracovávané věci s ohledem na to, zda trestný čin byl spáchán v ústavu, v němž je vykonávána ústavní nebo ochranná výchova včetně pobytu v diagnostickém ústavu a v důsledku spáchání trestného činu došlo k těžké újmě na zdraví či úmrtí dítěte nebo zaměstnance takového zařízení v souvislosti s jeho zaměstnáním, případně, zda bylo umístěné dítě v takovém zařízení vystaveno krutému zacházení, nebo byla hrubě porušována jeho práva, nebo došlo ke spáchání trestného činu nebo činu jinak trestného v důsledku hromadného nebo jinak mimořádného násilí mezi dětmi umístěnými v takovém ústavu, případně byla spáchána trestná činnost hrubě narušující výkon ústavní nebo ochranné výchovy. V opatřeních bývají často vyjmenovány konkrétní trestné činy, u kterých takový postup přichází v úvahu.

Nejsložitějšími konflikty mezi rodiči jsou ty, v nich jeden z rodičů obviní druhého z trestného činu vůči dítěti, zpravidla z týrání nebo zneužívání. V takových případech se trestní řízení a zpravidla i civilní řízení stává bojištěm, kde hlavními silami jsou znalci a jejich posudky, a to na rodiče i na děti. Ve vleklých civilních sporech v průběhu několika let je dítě několikrát zkoumáno znalci kvůli vztahu k rodičům, kvůli zjištění, zda u něho nastala nějaká porucha, kvůli zjištění, kam by mělo být umístěno, zda má následky v důsledku sporů rodičů. V trestním řízení je znalec zkoumán k posouzení následků fyzických, psychických, ke zjištění, zda má některý ze syndromů (syndrom týraného dítěte, posttraumatickou stresovou poruch apod.), zda je dítě ve vztahu ke své výpovědi věrohodné nebo jde např. o naučenou výpověď. Dítě je opakovaně vyslýcháno, byť zákon o obětech řadí děti ke zvlášť zranitelným obětem, všichni víme, že v řadě případů je dítě vyslýcháno opakovaně, v nevhodném prostředí a bez řádné

přípravy. Tomu navíc předchází často pohovory v různých zařízeních, kam je dítě rodičem přivedeno. Bohužel, právě tato zařízení, když už opakovaně s dítětem mluví, často nekladou takové otázky, které by umožnili následně dítě vyslechnout jednou a řádně. Pokud je dítě skutečně obětí trestného činu, pak v případě, že není možné zahájit trestní stíhání známého pachatele např. kvůli tomu, že neznáme přesnou dobu páčání, místo či způsob, musí být dítě vyslechnuto formou neodkladného úkonu, kdy ovšem po zahájení trestního stíhání se obviněný či obhájce mohou domáhat opakovaného výslechu dítěte. Každý další výslech, dotaz, znalecké zkoumání, pak může být krokem k sekundární viktimizaci dítěte.

Pokud je dítě ve skutečnosti jen figurkou ve sporech rodičů, je jeho situace snad ještě horší, neboť jeden z rodičů využívá nejistoty dítěte, jeho závislosti na rodiči, a staví ho tak do bezvýhodné situace. Prokázat ale, že se rodič dopustil například trestného činu útisku nebo křivého obvinění není vůbec jednoduché, neboť by muselo být prokázáno, že druhý rodič byl obviněn úmyslně a křivě. Pokud ale oznámení zní např. "mám pocit, něco se mi nezdá ..." jen těžko se prokazuje, že takový pocit skutečně oznamovatel neměl. Úvahy OSPOD či psychologů, neziskových organizací, které se s dítětem dostanou do styku jako první, většinou směřují, a to správně, k ochraně dítěte, aniž by bylo zkoumáno, zda je tvrzení o tom, že dítě je zneužíváno či týráno, pravdivé. V takovém případě je údajný pachatel zbaven možnosti dítě védat a jen velmi těžce a zdlouhavě se pak po objasnění věci domáhá, aby mohl dítě opět védat. V té době je dítě zmanipulováno a kontakt s otcem/matkou navazuje velmi těžce.

Takový boj o dítě se objevoval vždy, ale v posledních letech probíhá často velmi promyšleně a rafinovaně, k čemuž bezpochyby pomáhá i internet a stránky zaměřené na zavrhané rodiče i ty rodiče manipulující. Dochází k aktivizaci a radikalizaci stran a dítě je pouhou figurkou mezi dospělými, kteří jednají dle svého v zájmu dítěte, přitom však hájí pouze svá práva a svůj zájem. Programující rodič, místo zdravého vedení k samostatnosti posiluje závislost dítěte. Čím je totiž dítě na programujícím rodiči závislejší, tím samozřejmě sílí jeho nenávisť k druhému rodiči. Dítě se tak zavděčuje rodiči, na němž je závislé, aby neztratilo jeho „lásku“. Dochází ke škodlivé deformaci celého emocionálního vývoje dítěte. Bohužel tomuto nelze zcela zabránit a každá snaha o sanaci situace je zpravidla dlouhodobou záležitostí, která nemá vždy dobrý konec.

ZÁJEM DÍTĚTE V RODIČOVSKÉM KONFLIKTU Z POHLEDU PEDIATRA

MUDr. František Schneiberg

Pod zájmem dítěte si lze představit při velké fantazii ledacos. Bylo by dobře, a k tomu asi také směřuje dnešní konference, zájem dítěte nějak definovat, popsat. Já za sebe většinou ještě dodávám slovíčko „prospěch“. Tedy zájem a prospěch dítěte. Lze si představit situace, kdy to není jedno a totéž. Dítě může mít zájem např. jít na diskotéku, ale není to k jeho prospěchu apod. (Někde jsem dokonce četl o rozsudku jakéhosi amerického soudu, kdy nařídil rodičům umožnit dítěti účast na diskotéce, kterou oni odmítali, že je to v zájmu dítěte.) Pokud nyní budu mluvit o zájmu dítěte, mám na mysli ten, který je zároveň ku prospěchu dítěte. To, myslím, je tak pochopeno většinou přednášejících.

Já osobně mám rád definici podle prof. Matějčka: **„Za zájem dítěte z hlediska psychologie možno pokládat požadavek, aby byly v pravý čas a v dostupné míře uspokojovány jeho základní psychické potřeby.“** K této definici chci jen dodat, že to platí nejen z hlediska psychologického ale i pediatrického, a nejen jako podmínka uspokojování psychických potřeb, ale i všech ostatních, jak se ještě pokusím doložit. Samozřejmě můžeme zájem dítěte definovat i jinak, jako např. potřebu žít ve fungující rodině s oběma rodiči atd.

Někdy se také uvádí stupňující definice jako nejlepší, optimální zájem dítěte apod. S tím si dovolím polemizovat, protože si neumím představit jen obyčejný zájem dítěte, pak lepší zájem a pak nejlepší zájem. V takovém případě by se mohlo stát, že někdo bude tvrdit svým oponentům, ano to není nejlepší zájem, ale aspoň dobrý zájem.

Vycházíme-li z výše uvedené definice, že zájem dítěte znamená požadavek na uspokojení jeho potřeb, musím se o těch potřebách zmínit. V zásadě je můžeme rozdělit na potřeby biologické, psychické, sociální a emoční. Tou základní a první potřebou je, jak říkal prof. Matějček, potřeba dobře se narodit. Tedy jako žádané, chtěné, očekávané dítě do láskyplného rodinného prostředí. Máme pak také potřeby, odpovídající danému věku či stupni vývoje dítěte, které nazýváme specifické vývojové potřeby.

Vrátím-li se k uvedenému rozdělení potřeb dítěte, pak jejich neuspokojení, nenaplnění, můžeme považovat za útok proti zájmu dítěte, či nerespektování zájmu dítěte. Zmíním se o několika poznátcích z praxe, se kterými se zvláště v poslední době jako pediatr setkávám.

Potřeby biologické – strava: je zájem dítěte, byť úmysly rodičů mohou být bohužel, aby od dětství dostávalo vegetariánskou stravu? Z medicínského hlediska jistě ne. Dítě má mít stravu rozmanitou, včetně živočišných bílkovin. Ano, lékaři již umí doporučit takovou stravu, aby rodiče neporušili své zásady, a přes to dítě dostalo potřebné živiny. Na druhé straně jistě není v zájmu dítěte a jeho prospěchu, aby se „čpalo“ hranolkami a hamburgy.

Jinou biologickou potřebou jsou určitá **hygienická opatření**, zaručující dítěti čistotu, teplo atd. Reklamní spoty na dětské pleny s usměvavým dítětem a sloganem „jsem spokojené, vydržím 24 hodin v suchu“, vedou mnohé maminky k tomu, že svého kojence za celý den ani nepřebalí. Je to v zájmu dítěte? Či spíše v zájmu maminky? Nehledě na to, že to není tak úplně pravda a mnoho dětí si pak léčí dlouhodobě opruzení.

A konečně potřeba ochrany zdraví zvyšováním odolnosti dítěte, jeho **imunizací** a tedy očkováním. Kolik se jen v současnosti se rozpoutalo diskuzí, včetně petic do poslanecké sněmovny, včetně žalob u Ústavního soudu, zda je to nutné (mám na mysli povinné očkování), zda to neohrožuje zájem a prospěch dítěte, když musí na injekci a když ta injekce obsahuje v sobě několik alergizujících látek. Naštěstí zákonodárci i soudy uznaly, že hlavním zájmem dítěte je být zdravé, a také nenakazit jiné děti a zatím námitky odpůrců očkování odmítají.

Z **potřeb psychických** bych upozornil na jednu, kde často vidím nenaplnění této potřeby, a to je **potřeba stimulace a přívodu podnětů**. Nerespektování zájmu dítěte se děje na dvou rovinách. Na jedné straně často neadekvátní přívod podnětů v nevhodnou dobu, nevhodným způsobem, v nevhodné míře (chování a „natřásání“ dítěte v rámci uspávání, přemrštěná nabídka hraček, chraštítek, včetně zvukových, v postýlce apod.), na straně druhé nedostatek podnětů, i když si dítě o ně říká (matky v parku cigaretky a „poček“, zatímco dítě se chce pochlubit postavenou bábvičkou či chce pomoci ji postavit apod.)

Naplnění **sociální potřeby bezvýhradného přijetí** je základním zájmem dítěte. Rodiče musí dítě přijmout takové, jaké je, se vším všudy, jen tak může bezproblémově proběhnout socializace dítěte. To platí i pro rodiče náhradní (osvojitelé či pěstouny). Proto si žadatelé o náhradní rodinnou péči mohou dát požadavky, jaké dítě chtějí a jejich představy se snaží odborníci naplnit. Právě proto, aby přijetí dítěte bylo bezpodmínečné. Bohužel některé novely



evropský
sociální
fond v ČR



EVROPSKÁ UNIE



OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

zákonů toto vůbec nerespektují. Pěstounská péče na přechodnou dobu je postavena na tom, že pěstoun musí přijmout každé dítě, které je právě potřeba přijmout a tudíž k onomu bezvýhradnému přijetí nemůže docházet. To je proti zájmu dítěte z mého pohledu.

Potřeba smysluplnosti světa. Ta je snad v současné době nejčastěji nenaplněována opět proti zájmu dítěte. Potřeba smysluplnosti světa znamená, aby dítě vždy vědělo, kdo jsou tzv. „jeho lidé“, aby vědělo, kam patří, kde má svůj vlastní „kout“, a že tento obklopující svět bude stabilní, pokud možno co nejméně měnitelný. Chráníme zájem dítěte, když byla přijata novela Zákona o sociálně právní ochraně, která jednoznačně preferuje pěstounskou péči na přechodnou dobu, kdy se předpokládá, že dítě bude střídát rodiny jako v Anglii? Chráníme zájem dítěte, když je dáována přednost střídavé výchově i tam, kde se rodiče po rozvodu nedohodnou a dítě putuje jak „baťůžkář“ pár dní k tátovi, pár dní k mámě a zase nazpět. Je toto stabilní prostředí v zájmu dítěte? Není tady hájen spíše zájem otců či matek než dítěte?

A tady se dostávám k jádru dnešní konference, zájem dítěte v rodičovském konfliktu. V rodičovském konfliktu by měli rodiče zůstat rodiči, to by bylo v zájmu dítěte. Protože se tak neděje a do sporů je zataženo i dítě, a dokonce často tak, že se rodičovský spor vyhrcojuje ve spor o dítě, jde zájem dítěte stranou a není naplněna další ze základních sociálních potřeb dítěte – **potřeba jistoty a bezpečí**. Jaký může mít dítě pocit jistoty a bezpečí, štvou-li rodiče dítě proti sobě? Několikadenní Místo naplnění potřeby jistoty a bezpečí se dítě stane neurotickým, objeví se poruchy chování, pomočování a další psychosomatické poruchy.

Zatímco v nenaplnění biologických potřeb dítěte a tedy v nehájení zájmu dítěte nemusí vždy jít o rodičovský konflikt, pak v případě neuspokojování psychických a zejména sociálních potřeb dítěte v jeho zájmu, jde téměř vždy o důsledek rodičovského konfliktu.

V případě rodičovského konfliktu bohužel mnozí rodiče většinou hájí svoje zájmy, ne zájem dítěte. Situace se často vyhrcojuje až do extrémní podoby, kdy může být ohroženo bezprostředně zdraví i život dítěte. Pediatři to zažívali v době několikaměsíční platnosti pochybného ustanovení Zákona o zdravotních službách, který vyžadoval při všech výkonech u dítěte souhlas obou rodičů. Setkávali jsme se s tím, že mnohdy ani porucha zdraví dítěte nedovedla rodiče ke společnému řešení, ale že si dělali schválnosti. Když jeden z rodičů dal souhlas, druhý ho odmítl atd. Naštěstí byl Zákon o zdravotních službách v tomto smyslu novelizován a dává možnost v případě ohrožení života a zdraví postupovat vždy v zájmu dítěte.

Pediatři se často nechtěně stávají součástí rodičovského konfliktu a sporu o dítě. Rodiče vyžadují potvrzení o nemoci dítěte, aby ho nemuseli předávat druhému rodiči, popř. přibíhají k lékařům s tím, že se dítě od druhého rodiče navrátilo nemocné či s drobných úrazem a žádají potvrzení, aby měli argument k zamezení kontaktu s dítětem. Pediatr by se do těchto sporů neměl nechat zatáhnout.

Dětský lékař musí vždy hájit zájem a prospěch dítěte. Proto ho nemohou nechat chladným různá podivná rozhodnutí orgánů péče o děti či dokonce soudu o novém svěřeni do péče rodičů, ač dítě bylo v rodině opakovaně týráno. To vědí dobře pracovníci dětských domovů či dětských center, kteří za zájem takových dětí vedou mnohdy marný boj, protože nejsou účastníky řízení, i když jsou s dítětem v kontaktu často dlouhodobě. Proto také nemohou pochopit, zda je skutečně v zájmu dítěte, aby byl několikadenní novorozenec svěřen do přechodné pěstounské péče 70 letě ženě atd.

Závěrem bych chtěl říci, že definovat zájem dítěte je skutečně složité. Nelze asi než doporučit, aby při posuzování, zda to, co konáme, je v zájmu dítěte, byl používán zdravý rozum. Bohužel v mnoha případech instituce, mající za úkol chránit zájem dětí podléhají mediálním masáží, absurdnímu principu korektnosti, příliš zdůrazněnému zájmu rodičů a jejich práv k dítěti atd.

Já stále věřím, že většina dětských lékařů nepodlého těmto vlivům a zůstává ochránci práv jim svěřených dětí, často i proti vůli rodičů, což naštěstí ve vybraných případech legislativa umožňuje. Rád bych, aby dále platilo rčení jednoho staršího zkušeného pediatra o tom, že „pediatři jsou rytíři pokálených plen“. Říkal to ještě jadrněji.



evropský
sociální
fond v ČR



EVROPSKÁ UNIE



OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

NEJLEPŠÍ ZÁJEM DÍTĚTE V MEDIACI

Mgr. Robin Brzobohatý

Nejlepší zájem dítěte se stává standardem práva i praxe pomáhajících profesí. Doposud však bohužel stále spíše standardem proklamovaným. Jak naznačil JUDr. Kapitán na konferenci k nejlepšímu zájmu dítěte v soudní praxi: „*Skutečný zájem dítěte se krčí v koutku, zatímco dospělí křičí.*“ Tento výrok dobře ilustruje napětí mezi proklamacemi ohledně nutnosti hájení práv dětí a jejich skutečným a praktickým naplňováním.

Účelem tohoto příspěvku není zabývat se nejlepším zájmem dítěte v jeho obecné poloze. Stejně jako autoři ostatních příspěvků bych rád pojednal o tom nejlepším zájmu dítěte, jak ho lze nalézt a posílit v oblasti rodinných mediací. Při již zmiňované konferenci o nejlepším zájmu dítěte v soudní praxi bylo možné při pohledu do auditoria spatřit velké množství mediátorů. Při letmém ověření tohoto dojmu se na přímou otázku „Kolik z vás se věnuje rodinné mediaci?“ přihlásilo cca 12 lidí. Na doplňující dotaz „A kolik z vás už někdy zapojilo do mediace dítě?“ přihlásilo něco kolem 8 účastníků. Na poslední dotaz „Kolik z vás by uvažovalo o zapojení dětí jako běžné, automatické praxi?“ se přihlásil jeden účastník.

Mediace

Než navážeme na tento příklad, pojďme udělat ještě jeden krok zpět a položit si pár otázek o mediaci, ať máme vložena základní data. K čemu je vlastně mediace? Z jakého důvodu vlastně používáme tento nástroj? Mnozí by řekli, že je to proces, ve kterém mediátor pomáhá stranám uzavřít dohodu. Uzavřít dohodu. Vyřešit problém. Domnívám se, že toto je přinejmenším nepřesné, spíše však zavádějící. Dohoda nebo řešení je něco, co může, a často i je výsledkem mediace. To ovšem není ta hodnota, která leží v základech mediace, to nejdůležitější, co odlišuje mediaci od jiných procesů řešení sporů. Jsou i jiné procesy, které jsou alternativní, rychlé, levné (ve srovnání s náklady soudního řízení a právního zastoupení v něm) efektivní atd. Mnohé z nich efektivnější a rychlejší, s větší jistotou, že na konci bude jasný výsledek (např. arbitráž). Tou hodnotou, nebo chcete-li principem, který činí mediaci naprosto jedinečnou ve srovnání s jinými procesy, je důraz na seburčení stran. Důraz na to, aby to vždy byly strany sporu, kdo bude moci dělat veškerá rozhodnutí a ponese za ně

odpovědnost. Právo, možnost rozhodovat o svém životě, své budoucnosti a o tom, co se má stát. To je to, co mediaci odlišuje od soudních řízení, arbitráží, poradenství atd.

Základní otázka tu tedy zní: jak to, že dítě nemůže být součástí rozhodování o své budoucnosti, svém životě, jak to, že dítě nemá právo na sebeurčení? Jak je možné, že je dítě tak často a zcela automaticky z mediace vyloučeno?

Překážky zapojení dítěte a jeho názoru do mediace

Málo mediátorů o zapojení dítěte vůbec uvažuje. Částečně jsme měli možnost to sledovat před malým okamžikem. Když byla přítomným posluchačům do auditoria položena otázka, kolik z nich dělá rodinnou mediaci, přihlásilo se asi 12 lidí. Na otázku, kolik z nich už někdy nějakým způsobem zapojila dítě do mediace, zůstalo nahoře pouze 6 rukou. Při odpovědi na poslední otázku, kolik z těchto přítomných rodinných mediátorů se domnívá, že zapojení dítěte by mělo být běžnou součástí mediačních postupů, zůstala nahoře jedna jediná ruka. Ještě významnější podněty k zamyšlení nám nabízejí výzkumy, byť zahraniční, které se zaměřovaly právě na tento jev – kolik mediátorů zapojuje děti do rodinných mediací. V závislosti na konkrétní výzkumné metodologii se jednotlivé výsledky poněkud lišily, takže jejich rozpětí bylo od 4% do 40%. To jsou ovšem extrémní hodnoty. Většina výzkumů se nakonec pohybovala kolem hodnoty 20%. Tedy pouze 20% mediátorů (celosvětově) je ochotno nebo schopno zapojit děti do mediace. Nejčastější důvody, které lze nalézt nebo slyšet na podporu vyloučení dítěte, jsou např.:

- a) Děti jsou moc malé (rozuměj nezralé, hloupé atd.) na to, aby rozhodovaly
- b) Děti nevědí, co jednotlivé situace a rozhodnutí skutečně znamenají
- c) Zapojení dětí příliš zatěžuje a ohrožuje
- d) Děti mají být chráněny před konfliktem rodičů

Za všemi těmito víceméně bohubíými větami se skrývá jedna obecně implikovaná a (diskurzivně) sdílená definice dítěte:

Dítě je nezralá, závislá bytost, neschopná kompetentního rozhodování, o jejímž životě jsou z pozice věku a profese nejpovolnější rozhodnout jiné osoby. Dítě je majetkem rodičů resp. státu.

Ačkoliv je práce s dětmi a oblast ochrany práv dětí ze své podstaty orientovaná na dítě, rozhodnutí jsou téměř bez výjimky založena na tom, co si dospělí myslí, že je v nejlepším

zájmu dítěte. Praxe má tedy tendenci fungovat výlučně z pohledu dospělých a s pouze malým vztahem a potřebou k zapojení dítěte do těch rozhodovacích procesů, které se jich týkají.

Perspektiva dětí v současné Evropě

Connolly, Crichton-Hill a Ward (2006) to přesně popisují, když popisují, jak představy 18. století, že dospělí vědí o dětech nejvíce a nejlépe také vědí, co je pro děti dobré, nejenom že stále dominují naší kultuře, ale především ovlivňují způsob, jak o dětech přemýšlíme a jak na ně reagujeme. Nejhorší na tomto faktu není jeho samotná existence. Nejhorší na celé situaci není dokonce ani výše uvedená implikovaná definice dítěte, která z takové praxe vyplívá. Víte, co je nejhorší? Nejhorší je, že to celé děti vnímají a vědí o tom – vědí o našem uvažování o nich a vědí, že právě proto se k nim chováme tak, jak se chováme!

V roce 2010 byla v zemích EU 27 prováděna rozsáhlá kvalitativní studie (European Commission, 2011), jejímž záměrem bylo zjistit, jaké to je být dítětem v současné Evropě. Mezi oblastmi, které děti nejčastěji uváděly jako příklady toho, kde jejich životy nejsou moc kvalitní, byla na prvním místě kategorie „Dospělí nám dostatečně nedůvěřují“ vzápětí následovaná kategorií „Omezení v možnostech účastnit se rozhodnutí, která se týkají našeho života.“

Jedna z dalších oblastí, na které se výzkum zaměřoval, byla otázka, jak samotné děti vnímají svá práva, která práva dětí považují samotné děti za nejdůležitější. Hned na druhé místo za právo na šťastné dětství, umístily děti právo na participaci. Mnoho dětí mluvilo o tom, že by si přály být aktivními účastníky rozhodovacích procesů, které mají mít dopad na jejich životy. Zejména byla dětmi zmiňována situace rozpadu rodiny a rozvodů – děti v těchto situacích chtějí být aktivními účastníky rozhodnutí, která se jich týkají a chtějí mít pocit, že jejich názory jsou respektovány! Děti velmi přesně vnímají, že nyní leží většina rozhodnutí v rukou rodičů a státu, ale přejí si to změnit. Přejí si, aby jim dospělí více důvěřovali a zapojovali je do rozhodnutí. Namátkou za všechny vybereme jeden konkrétní výrok ze zmiňované studie, který pochází od chlapce z Lucemburska:

„Když se mí rodiče rozhodli rozvést, byly tam zástupy lidí, kteří dělali rozhodnutí v mém zájmu. Nikdo se mě nezeptal na radu. Postavili mě před hotový výsledek a já musel respektovat rozhodnutí, která byla udělána beze mě. Já nejsem blbý nebo neschopný mít vlastní názor na situaci.“¹

¹ When my parents got themselves divorced, there were loads of people who took the decision 'in my interest'. No one asked my advice. They put before me faits accomplis and I had to accept the decisions

Než se přesuneme zpět k možnostem zapojení dětí do mediace, doplníme ještě dvě věci. Děti vnímají samy sebe a svou situaci způsobem, o kterém dospělí většinu času nemají ani ponětí. Současně jsou to ale právě děti, které jsou nejlépe uzpůsobené popsat a analyzovat svůj svět – lépe než jakýkoliv jiný dospělý.

V Evropské listině základních práv je v článku 24 odst. 1 uvedeno, že právem dítěte je svobodně vyjadřovat svůj názor na všechny záležitosti, které se ho týkají a k jeho názoru se musí přihlížet s ohledem na jeho věk a vyspělost.“

Úmluva o právech dítěte obsahuje v článku 12 odst. 1 text, který ukládá státům, jež jsou smluvní stranou Úmluvy, zabezpečit dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.“ A mohli bychom pokračovat ještě několika dalšími dokumenty, jejichž text bude obdobný. Za povšimnutí stojí především formulace, že právem dítěte je se svobodně vyjadřovat. Jednak lze z takové formulace dovozovat, že by děti neměly být nuceny k vyjadřování svého názoru. Dále se z ní dá ale dovozovat, že stejně tak nesmí být dítěti bráněno ve vyjadřování jeho názoru. Nejčastěji jsou to však právě rodiče, kdo brání tomuto svobodnému vyjádření jednoduchým výrokem, že si zapojení dítěte nepřejí. A tím končí diskuse. Měla by však otázka názoru dítěte takto snadno padnout pod stůl? Zejména v situaci, kdy se obecně předpokládá, že schopnost rodičů dělat kompetentní rozhodnutí za dítě v jeho nejlepším zájmu, je zejména v období rozvodu významně snižena? Tento předpoklad je přeci i v pozadí určování kolizního opatrovníka. Je s podivem, jak snadno prochází tato obojakost v uvažování o schopnosti rodičů dělat rozhodnutí v nejlepším zájmu dítěte – před soudem ne, všude jinde ano.

I norma týkající se speciálně mediátorů, tedy náš zákon o mediaci číslo 202/2012 Sb. ve svém § 8 odst. 1 b) konstatuje, že mediátor je povinen respektovat názory stran konfliktu a vytvářet podmínky pro jejich vzájemnou komunikaci a v případě, kdy se předmět konfliktu bezprostředně dotýká práv nezletilého dítěte, zohledňuje zájem dítěte. Vezme – li v úvahu všeobecně sdílenou neochotu mediátorů zapojovat děti do mediace, napadají člověka v souvislosti s § 8 zákona o mediaci dvě otázky:

1. Kde se bere argument pro tvrzení, že dítě není stranou konfliktu (když jde často především o něj a jeho vztah ke každému z rodičů), který mediátoři (mylně) využívají

that were taken on my behalf. I am not stupid or incapable of having my own opinions about the situation.



evropský
sociální
fond v ČR



EVROPSKÁ UNIE



OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

k obhajobě své apriorní rezignace na svou povinnost respektovat názory všech stran (tedy i dítěte) a současně tak rezignují na svou povinnost zajistit všem stranám podmínky pro jejich komunikaci?

2. Jakým způsobem si rodinní mediátoři představují, že mohou zjistit a zohlednit nejlepší zájem dítěte, když s ním budou systematicky odmítat mluvit?

Domnívám se že, že již nadešel čas otevřeně požadovat, aby participace dítěte byla samozřejmou, nikoliv výjimečnou variantou praxe rodinné mediace!

Existují mnohé důvody ve prospěch zapojení dítěte, jež vycházejí z praxe mediátorů, kteří děti pravidelně zapojují. Některé z nich shrnul např. Donald Saposnek (2004):

- Mediátor může být vnímán jako nezúčastněný důvěrník dítěte, v průběhu krizové situace, kterou rozvod bezesporu je – v situaci, kdy rodiče projevují sníženou kapacitu být rodiči. Mediátor tak může přispívat ke snížení strachu a úzkosti dítěte.
- Děti často sdělí mediátorovi své pocity v situaci, kdy rodičům sdělují jen to, co každý z nich chce slyšet.
- Děti mají pocit, že někoho opravdu zajímají – že se o ně někdo zajímá.
- Děti bývají v situaci rozvodu často zmatené a bývá pro ně užitečné slyšet, proč se rodiče chtějí dohodnout na některých věcech.
- Děti se lépe vyrovnávají se změnami, když znají důvody jejich realizace.
- Účast dítěte na rozhovoru společně s rodiči může dítěti nabídnout jistou omezenou míru kontroly nad situací, která se zdá řídit naprosto mimo jejich kontrolu. Pokud může zazníť hlas dítěte, včetně obav, které může prožívat, rodiče mohou nabídnout ujištění, společné plánování a vedení přiměřené vyspělosti dítěte.
- Často jsou to právě děti, které mají svůj vlastní, plně funkční plán, který může dobře fungovat pro všechny.

Zapojení dítěte do mediace může mít ovšem i pozitivní vliv na průběh celého mediačního rozhovoru. Ze zkušeností mediátorů shrnutých opět u Saposnek (2004) se dá dovodit, že se např.:

- Posiluje čestnost obou rodičů
- Mění se úhel pohledu obou rodičů – začínají se chovat jako rodiče a přestávají být nepřáteli

- Rodiče mohou od dítěte získávat důležité informace, důležité vstupy pro další rozhodování
- Snižuje se úroveň konfliktu
- Snižuje se míra vzájemného obviňování

Samozřejmě musí existovat i důvody, pro které je dobrým řešením dítě či jeho názor nezapojit.

Jde zejména o případy, kdy:

- Se oba rodiče shodují na podmínkách péče nebo řešení jiné situace
- Dítě je mladší 3 let
- Jeden z rodičů silně nesouhlasí se zapojením dítěte (což by se však mělo projevit ve vyhodnocení motivů jednání rodiče např. ze strany OSPOD)

Z dosavadního textu se možná mohlo zdát, že cílem je zapojit dítě do mediace formou jeho účasti a přimět ho, aby rozhodovalo. Vytváření takového dojmu drobným překroucením je nejčastější rétorickou figurou odpůrců zapojení dítěte. Rovnou tedy dodejme, že ačkoliv se často mluví o participaci (zapojení) nebo o participačních právech dítěte, naším cílem není vytvořit situace, v nichž se dítě musí výslechovou formou vyjádřit za přítomnosti rodičů a mediátora. To by děti samozřejmě zatěžovalo. Namísto toho chvíli uvažujme o možnostech, které mediátoři mají pro zapojení dítěte:

- a) Mediátor může hovořit s dítětem ještě před mediací, dozvědět se něco o jeho pohledu, názorech, pocitech. Pak může a odsouhlasené informace předat rodičům.
- b) Rozhovor s dítětem může provést někdo jiný a informace pak předat.
- c) Dítě může být do mediace zapojováno periodicky, když se objeví situace, která se ho přímo týká a kde může pomoci cokoliv vyjasnit
- d) Dítě ovšem může být přítomno celému procesu mediace - zejména adolescenti.
- e) Rodiče a mediátor mohou s dítětem konzultovat předběžný výsledek ještě před uzavřením finální dohody
- f) A nakonec mohou rodiče a mediátora informovat dítě o tom, co budou, resp. mohou být další kroky.

Bohužel tyto otázky zůstávají zcela stranou zájmu i u těch mediátorů, kteří jsou jinak např. zkušebními komisari pro zkoušku z rodinné mediace. Pokud by se podařilo tento zájem zvýšit, zcela jistě by to vedlo i ke změně ve zkouškách rodinných mediátorů, kde by mimo jiné muselo

dojít ke změně obsahu zkoušek. Nově by tak mohlo být zjišťováno např. i to, zda mediátoři dokáží:

- Připravit rodiče na mediaci
- Připravit dítě na mediaci
- Zvládnout zvláštnosti navazování vztahu a komunikace s dítětem
- Zprostředkovávat souvislosti celé rozvodové situace pro dítě
- Vyhodnocovat povědomí dítěte o rozvodu a změnách v rodině
- Vyhodnocovat povědomí dítěte o podobě péče a budoucích kontaktů s rodiči
- Prezentovat rodičům výstupy z rozhovoru s dítětem
- Atd.

Závěr

Děti jsou jednou ze stran rodinného konfliktu, velmi často jsou tím nejdůležitějším, o co v celém sporu jde. Systematické porušování jejich práva na sebeurčení a automatické odmítání jejich zapojení do rozhodovacích procesů je jednou z velkých slabín rodinné mediace nejen v ČR. Děti se zapojit chtějí a jsou schopné se zapojit, pokud se dokáží dospět, včetně mediátorů, přizpůsobit a především, pokud najdou odvahu se jich zeptat, mluvit s nimi. Profesionální skupina, která odvozuje svou hodnotu od zmocňování stran sporu a posilování práva na sebeurčení by měla co nejdříve skoncovat s vylučováním celé třetiny populace z možnosti účastnit se mediace z důvodu věku. Pouze tak lze skutečně činit intervence, jež si zaslouží označení v nejlepším zájmu dítěte.

Zdroje:

- Connolly M., Crichton-Hill Y., Ward T. Culture and child protection. London: Jessica Kingsley publishers, 2006.
- European Commission - Justice. Children's rights, as they see them. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011.
- Folberg J., Milne A. N., Salem P. Divorce and family mediation. New York: Guilford press, 2004.
- Saposnek, D. Working with children in mediation, in Folberg, Milne, Salem. Divorce and family mediation. New York: Guilford press, 2004.



evropský
sociální
fond v ČR



EVROPSKÁ UNIE



OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

ZÁJEM DÍTĚTE V RODIČOVSKÉM KONFLIKTU Z POHLEDU ADVOKÁTA

Mgr. Radka Korbelová Dohnalová, Ph.D.

Vážené dámy a pánové,

dostal se mi zde nelehký úkol reprezentovat profesi, která je často vnímána jako ta, která prosazení nejlepšího zájmu dítěte spíše škodí. Samozřejmě, že zde nemohu ručit za všechny své kolegy, neboť tak jako se najdou špatní soudci, znalci, sociální pracovníci, jsou i advokáti, kteří nepřispívají dobré pověsti našeho stavu. Nicméně obecně jde podle mého názoru o pouhý předsudek. Mnohé výhrady vyplývají z nepochopení role advokáta a jeho profesních a etických povinností. Doufám, že se mi i tímto příspěvkem podaří Vám pozici naší profese přiblížit a předejít tak některým nedorozuměním.

Tato konference je pořádána v rámci projektu, který usiluje o přenesení principů Cochemské praxe. Podíváme-li se do historie Cochemského systému, zjistíme, že advokáti zde představovali jednu z nejvíce proaktivních skupin; v jedné ze zásadních publikací ke Cochemské praxi „Jsi moje dítě“ oceňuje Jürgen Rudolf vysokou akceptaci změn, otevřenost a zapojení právě u advokátů.

Proč by měli mít paradoxně advokáti eminentní zájem na větší efektivitě opatrovnických řízení v Německu případně v ČR? Jako jedno z vysvětlení vidím ve své vlastní zkušenosti - protože jsou nejbližší nespokojeným a frustrovaným klientům a jejich dětem, kterým stávající sociálně-právní a soudní systém až příliš často není schopen pomoci. Každý advokát, který se věnuje rodinnému právu až příliš často zažívá frustraci z bezmoci, ze zdoluhavosti systému, z nekončících sporů, kde nikdo nemůže vyhrát a všichni prohrávají; už tolikrát jsem zažila, jak jsme po několikaletém soudním řízení vyhráli pravidelný kontakt či dítě do péče mého klienta, ale rozsudek nám byl úplně nanic, nebylo možné jej vykonat, např. protože matka v mezidobí i přes naše varování soudu a návrhy na předběžné opatření uprchla do zahraničí. Můžete mít deset haagských úmluv či směrnic Brusel u uznávání a výkonu rozhodnutí, o únosech, ale

jsou Vám v praxi zcela k ničemu, můj klient už několik let syna neviděl a to i přes obavy o psychiatrickou diagnózu matky.

Osobně upřednostňuji, pokud si protistrana vezme advokáta – dle mé zkušenosti to přispívá věcnosti sporu a řízení, odstínění kontraproduktivních emocí, většinou jsou advokáti schopni obrousit nereálnost některých požadavků klientů.

1. Vzdělání a specializace advokátů v rodinném právu

Je pro mě obtížné mluvit k tomuto zásadnímu tématu za své kolegy. Bohužel advokáti nemají žádné sdružení specializující se na rodinné právo; někteří se zapojili do sdružení opatrovnických soudkyň. V elektronické databázi ČAK uvádělo v září 2015 jako svou specializaci rodinné právo, výchovu a výživné 485 advokátů, rozvody a společné jmění manželů pak 2.304 z celkového počtu cca 8.000 zapsaných advokátů a 2.500 koncipientů. K tomu je třeba podotknout, že dle stávajících požadavků ČAK není k uvedení specializace třeba nějak dokládat zvláštní vzdělání, publikace, kurzy, praxi. Již z uvedeného počtu je zřejmé, že rodinné právo rozhodně není top obor pro advokáty; většina z nich je nepovažuje ani za „právo“. V praxi se mu běžní advokáti věnují neradi - ve srovnání s ostatními obory jde o psychicky i časově náročnou agendu, která se špatně účtuje. Podle mých zkušeností nejvíce škody nadělají advokáti, kteří se této oblasti nevěnují a zastupují svého klienta nárazově vedle pro ně jinak běžné obchodněprávní agendy.

Bohužel není stanovena povinnost pro advokáty se dále vzdělávat, a to ani pro ty, kteří uvádějí specializaci. Co se týče rodinného práva je nabídka vzdělávání ze strany ČAK velmi malá. Pro koncipienty pouze jako tříhodinový volitelný obecný seminář rodinného práva, případně tříhodinový blok na téma zvláštního řízení soudního, který je spojen s exekucemi. Pro advokáty se pak občas objeví semináře na výživné, nejoblíbenější je na společné jmění manželů, téma rodinného práva zaznělo v souvislosti s novým občanským zákoníkem. Nenajdeme však žádné semináře k aktuálním otázkám např. názor dítěte, střídavá výchova, nenajdeme žádnou vývojovou psychologii dítěte, výslech dítěte. Etika pomáhajících profesí se pak na právnických fakultách neučí téměř vůbec, na advokátní komoře pak jen omezeně.

V roce 2005 vzešel ze strany ČAK návrh na zakotvení zákonné povinnosti vzdělávání advokátů,¹ bohužel ústavní právní výbor otázku povinného vzdělávání advokátů po vlně

¹ mělo se jednat o nové ustanovení §31a zákona o advokacii



OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

odporu z předlohy novely zákona o advokacii vypustil. Advokátovi měla být zákonem stanovena povinnost doplňovat a rozšiřovat si znalosti potřebné k řádnému výkonu advokacie; povinné vzdělávání mělo činit nejvýše 16 hodin v jednom kalendářním roce.

Na tomto místě považuji za vhodné zmínit pro srovnání požadavky na advokáty v nám blízkém právním prostředí Spolkové republiky Německo.² Německý advokát je povinen aktualizovat své právní znalosti a pracovat na svém vzdělávání.³ Od roku 2006 je advokátům dovoleno používat dílčí oblasti profesní činnosti, v nichž je příslušný advokát odborníkem.⁴ Na rozdíl od české právní úpravy však takový advokát musí být schopen doložit odpovídající znalosti získané vzděláním, profesní a publikační činností či jiným dostatečně hodnověrným způsobem. Advokát musí navíc disponovat odpovídajícími teoretickými znalostmi a musí prokázat, že v uváděné oblasti vykonával činnost ve značném rozsahu. V praxi pak nejde jen o formální požadavky, dodržování těchto ustanovení je striktně kontrolováno. Titul „odborný advokát“ může advokát získat, jestliže po dobu minimálně šesti let byl nepřetržitě registrován jako advokát a vykonával svou činnost.⁵ Vyjma toho však musí absolvovat semináře pro odborné advokáty a složit odpovídající zkoušku a dále musí být adepto na odborného advokáta schopen prokázat mimořádně praktické zkušenosti určitým minimálním počtem zpracovaných případů v příslušné oblasti práva. I po obdržení konkrétního titulu „odborného advokáta“ je stavovským předpisem stanovena povinnost každoročního dalšího vzdělávání v příslušné oblasti práva; advokát se každoročně musí podrobit účasti na odborných školeních v rozsahu minimálně 10 hodin; splnění této povinnosti je advokát povinen doložit advokátní komoře bez vyzvání. Dle studií Soldan Institut hraje specializace advokáta roli při jeho vyhledávání u 80% potenciálních mandantů, přičemž advokát s odborným titulem si v Německu účtuje v průměru o 14 Euro vyšší hodinovou sazbu než advokát bez tohoto titulu.⁶

² Čerpáno z disertační práce JUDr. Lenky Řehulové: Profesionální etika advokáta a kárné řízení jako důsledek porušení povinností advokáta v podmínkách právní úpravy České republiky, PF MU 2012/2013

³ §43 odst. 6 Bundesrechtsanwaltsordnung ze dne 1. srpna 1959 (BGBl. I. s. 565), ve znění pozdějších předpisů; v českém překladu Spolkový advokátní řád; *ibid*

⁴ § 7 Berufsordnung für Rechtsanwälte ze dne 29. listopadu 1996 (BGBl. I. s. 861, 907), ve znění pozdějších předpisů; v českém překladu Profesionální řád advokátů; *ibid*

⁵ § 3 an. stavovského předpisu Fachanwaltsordnung, ve znění pozdějších předpisů; v českém překladu Řád odborné advokacie; *ibid*

⁶ studie dostupná v elektronické podobě, Soldan Institut: Stundensätze [online]. Deutscher Anwalt Verein, 7/2006; dostupné: http://www.soldaninstitut.de/uploads/media/AnwBI07-06_01.pdf; *ibid*.



OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

2. Nejlepší zájem dítěte

Nemíním zde do hloubky provádět teoretický rozbor „nejlepšího zájmu dítěte“, z hlediska mého příspěvku však nelze nezdůraznit jeho hlavní charakteristiku – nezakládá subjektivní hmotné právo, ale jde o spíše o interpretační princip. Osobně mi v této souvislosti přijde na mysl ono ořepané, „Je jako Yetti – všichni o něm mluví, ale nikdo ho nikdy neviděl“, možná bych to upravila tak, že „každý ho vidí jinak“. Z tohoto pohledu bych stručně zhodnotila „nejlepší zájem dítěte“ jako mezi advokáty institut v zásadě oblíbený, neboť se zdá být prostředkem k odůvodnění v podstatě jakéhokoliv stanoviska.

Dostávám se tak k zásadní otázce tohoto příspěvku a věčnému sporu cochemské praxe: **Je pro advokáta přednější zájem dítěte či zájem klienta?** Tyto otázky bych níže rozebrala na podkladě podotázek: **Musí advokát brát ohled na nejlepší zájem dítěte? Musí advokát jednat dle pokynů klienta, které jdou proti zájmu dotčeného dítěte? Je advokát povinen či oprávněn v takovém případě odstoupit od smlouvy o právních službách?**

Advokát má zákonem výslovně uloženou povinnosti chránit oprávněné zájmy svého klienta, tedy rodiče, nicméně nelze opominout, že jej zastupuje v řízení, kde by měl být brán ohled v první řadě na zájem dítěte. Jak jsem řekla, nejlepší zájem dítěte představuje princip, který nabývá obsah až dle konkrétních okolností, a někdy je tak velmi obtížné určit jeho obsah a zcela odmítnout jiný výklad. **Advokát pak vykládá zájem dítěte očima svého klienta a tento pohled se snaží prosadit v řízení.** V tomto ohledu mi v praxi chybí více oficiálních stanovisek a vodítek ke kritériím pro posouzení nejlepšího zájmu dítěte v těch kterých typických situacích (např. tabulky MPSV ke stanovení výživného, byť mají určité nedostatky, jsou schopné předejít mnoha zbytečným soudním řízením).

Nechci kritizovat práci OSPOD či soudů, ale jsou to instituce, které z podstaty tíhnou k jednoduchým a rychlým řešením (např. už jen z důvodu přetíženosti), které ne vždy jsou v „nejlepším zájmu“ dítěte. Je pak úkolem právě advokáta, aby poukázal v zájmu svého klienta na jeho pohled na to, co je pro dítě nejlepší, na pohled rodiče, který zná své dítě většinou mnohem lépe než zástupci institucí.

Úkolem advokáta není a nemůže být ochrana výlučně zájmu dítěte, od toho je tady opatrovník. Dokonce ani soud zde není v zásadě od toho, aby chránil výlučně zájmy dítěte – musí zvažovat zájmy všech účastníků, tedy i rodičů - i rodič má povětšinou zcela oprávněný zájem

na uchování svého vztahu s dítětem, i on má právo na rodinný život dle čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Advokát je ze zákona vázán pokyny klienta, nicméně pouze pokud se pohybují v rámci právních a stavovských předpisů. Musí tedy brát ohled na zájem dítěte? Do jaké míry? Ohled na zájem dítěte by advokát měl brát už jen na základě čl. 17 odst. 3 Etického kodexu, dle kterého je advokát povinen v řízení jednat poctivě, respektovat zákonná práva ostatních účastníků řízení a chovat se k nim i k ostatním osobám zúčastněným na řízení tak, aby nebyla snižována jejich důstojnost ani důstojnost advokátního stavu.

Podívejme se ale ještě blíže na znění čl. 3 odst. 1 Úmluvy OSN o právech dítěte, jehož ustanovení bylo opakovaně uznáno Ústavním soudem ČR jako přímo aplikovatelná norma.⁷ Při formulaci čl. 3 Úmluvy OSN o právech dítěte byla v zásadě dána přednost termínu "přednostní význam" ("*primary consideration*"), před termínem "rozhodující význam" ("*paramount consideration*")⁸ s výjimkou čl. 21 a 23 Úmluvy tedy u adopcí a postižených dětí. To umožňuje v praxi brát ohled i na jiné zájmy (srov. bod 2 čl. 3 Úmluvy, který ukládá brát ohledy i na práva rodičů a jiných zákonných zástupců).⁹

Beuren¹⁰ vysvětluje rozdíl mezi těmito úrovněmi s odkazem na jazykovou analýzu tak, že „a primary consideration“ znamená, že zájem dítěte je na stejné úrovni s ostatními zájmy, jež je v dané věci nutné vzít v úvahu, nicméně zájem dítěte je posouzen jako první. Neznamená to, že by zájem dítěte automaticky uzurpoval zájmy ostatních dotčených subjektů, nicméně musí být zřejmé, že byl v dané věci důkladně prozkoumán a vzat v úvahu.¹¹ Oproti tomu „paramountcy“ znamená přímo nadřazenost.¹² Z uvedeného plyne závěr, že minimálně vždy

⁷ náleze Ústavního soudu ČR ze dne 9. 4. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 31/96, podle kterého „...Toto ustanovení má povahu normy vnitrostátně bezprostředně použitelné ("self - executing")...“

⁸ V silnější formě rozhodujícího významu se princip nejlepšího zájmu objevil právě v Deklaraci práv dítěte z roku 1959 „the best interests of the child shall be the paramount consideration“ (princip 2)

⁹ Tuto formulaci prosadilo USA proti návrhu Polska, kde s ohledem na socialistickou historii vítězil státní zásah vůči rodičům jakožto opatření "v nejlepším zájmu dítěte"; in Scheu, H. Ch. *Mezinárodní ochrana dítěte*. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica 3-4/1998, Karolinum Praha 1999

¹⁰ Bueren, G. Van, *Child Rights in Europe – Convergence and divergence in judicial protection*, Council of Europe Publishing, 2007, str. 31.

¹¹ Srov. taktéž Zermatten, J., *The Best Interest of the Child – Literal Anaysis, Function and Implementation*, Working Report, Institut International des Droits de l'Enfant, 2010. str. 11.

¹² Např. Sněmovna Lordů interpretovala „paramount“ tak, že „blaho dítěte musí být jediným kritériem soudu. Práva a zájmy ostatních jsou bez významu, pokud nemají přímý vliv na nejlepší zájem dítěte“ viz Rozhodnutí Sněmovny Lordů Spojeného Království v případě *J. proti C.* z roku 1970.

musí být zájem dítěte předním hlediskem při posouzení v záležitostech týkajících se dětí a v některých stanovených případech (jako při osvojení nebo u postižených dětí), je třeba aplikovat vyšší standart postavení nejlepšího zájmu dítěte.

Také Evropský soud pro lidská práva uznal, že „společnost jako celek má zájem na zachování uceleného systému rodinného práva, který klade nejlepší zájem dítěte na přední místo“.¹³ Přístup ESLP k principu nejlepšího zájmu dítěte vystihuje zejména rozhodnutí Velkého senátu ve věci *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku*.¹⁴ „...rozhodující otázkou je, zda bylo dosaženo spravedlivé rovnováhy mezi dotčenými zájmy – zájmy dětí, rodičů, veřejného pořádku, v rámci míry uvážení přiznané Státu v těchto záležitostech... s tím, že je třeba mít na mysli, že nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem ... Nejlepší zájem dítěte musí, s ohledem na svou podstatu a důležitost, převážit zájmy rodičů“¹⁵. Zájmy rodičů, zejména na pravidelný kontakt s jejich dítětem, nicméně zůstávají faktorem, který je třeba vzít v úvahu při vyvažování různých dotčených zájmů¹⁶Soud poznamenává, že v současné době je široký konsensus – včetně mezinárodního práva – podporující myšlenku, že ve všech rozhodnutích týkajících se dětí, musí být jejich nejlepší zájem brán do úvahy v první řadě [paramount]...“.

V teorii není sporu o tom, že princip zahrnuje nejen jednání veřejné moci, ale je aplikovatelný i na soukromou sféru,¹⁷ a to nejen s ohledem na ust. čl. 18 odst. 1 Úmluvy, podle kterého základním smyslem péče rodičů musí být zájem dítěte. Argumenty ve prospěch tohoto výkladu odkazují také na přípravné práce, při kterých se neprosadil výslovný návrh zakotvit do termínu „all action concerning children“ přidavné jméno „official“, které by odkazovalo pouze na jednání veřejné moci. **Z tohoto pohledu by bylo možné dojít k závěru, že i advokáti, musí brát při své činnosti ohled na nejlepší zájem dítěte a stavět jej na první místo.**

3. Vázanost advokáta pokyny klienta

Vyjděme z několika zásadních tezí resp. povinností advokáta - dle ust. § 3 a § 16 zákona o advokacii je **advokát při poskytování právních služeb nezávislý, přičemž je povinen**

¹³ *X, Y a proti Spojenému Království*, rozsudek ESLP ze dne 22. 4. 1997, odst. 47.

¹⁴ Rozhodnutí Velkého senátu ve věci *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku*, stížnost č. 1615/07, ze dne 6. 7. 2010, odst. 134-139.

¹⁵ *Sahin proti Německu* [GC], č. 30943/96, odst. 66, ECHR 2003-VIII.

¹⁶ *Haase v. Germany*, č. 11057/02, odst. 89, ECHR 2004-III, nebo *Kutzner v. Germany*, č. 46544/99, odst. 58, ECHR 2002-I.

¹⁷ *Zermatten* 2010, op. cit. str. 9.



OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta a řídit se jeho pokyny, těmito však není vázán, jsou-li v rozporu s právním nebo stavovským předpisem; o tom je advokát povinen klienta přiměřeně poučit. Při výkonu advokacie je advokát povinen jednat čestně a svědomitě; je povinen využívat důsledně všechny zákonné prostředky a v jejich rámci uplatnit v zájmu klienta vše, co podle svého přesvědčení pokládá za prospěšné. Zájmy klienta musí stavět advokát nad zájmy své (i zájmy finanční) i zájmy jiných advokátů. Podle mého názoru z uvedeného lze vyvodit, že je advokát povinen doporučit i mimosoudní řešení včetně mediace či smír, můžou-li v daném případě přinést efektivní (rychlé, finančně výhodnější a v zájmu klienta vhodné) řešení sporu.¹⁸

Pokud jsou pokyny klienta v rozporu s požadavky právního řádu a stavovských předpisů, je advokát v první řadě povinen na to klienta upozornit. Jestliže klient i přes poučení trvá na tom, aby advokát podle jeho protiprávního pokynu postupoval, je advokát oprávněn a dle mého názoru i povinen vypovědět smlouvu o poskytování právních služeb, případně požádat o zrušení svého ustanovení soudem či určení Komorou.

Jiná a častá je situace, kdy pokyn klienta sice není v rozporu s právním nebo stavovským předpisem, avšak advokát má za to, že z taktických či jiných důvodů není takový krok pro klienta prospěšný. V takové situaci bude zvláště záležet na advokátovi, aby kvalifikovaně a srozumitelně vysvětlil klientovi důvody, proč jím požadovaný krok nedoporučuje a jaké následky pro klientovu věc to může mít. Trvá-li v tomto případě klient, může to být v některých případech považováno za narušení nezbytné důvěry mezi advokátem a klientem, a zakládá tak důvod pro vypovězení smlouvy o poskytování právních služeb advokátem nebo pro žádost advokáta o zrušení jeho ustanovení či určení k poskytování právních služeb. Pokud však rozpor mezi pohledem advokáta a klienta na věc není takové intenzity, aby šlo o narušení nezbytné důvěry mezi nimi, je advokát povinen pokyn klienta respektovat. Měl by však prokazatelně klienta výše uvedeným způsobem poučit a mít potvrzené stanovisko klienta, že přes uvedené poučení na svém pokynu trvá. Má-li klientova věc více řešení, advokát není oprávněn zvolit řešení toliko dle své úvahy, byť uvedenou variantu může preferovat, nicméně konečná volba varianty je na klientovi.

¹⁸ Dle čl. 10 odst. 8 Etického kodexu se advokát „vždy snaží o finančně nejefektivnější řešení sporu. Klientovi podle okolností případu ve vhodném okamžiku doporučí pokus o mimosoudní řešení nebo řešení v rámci rozhodčího řízení.“



evropský
sociální
fond v ČR



EVROPSKÁ UNIE



OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Dle judikatury kárných orgánů ČAK např. advokát není oprávněn ignorovat příkaz klienta k podání odvolání, byť by byl sám subjektivně přesvědčen o jeho případné neúspěšnosti (KR 6/05), případně nemůže nepředložit v rozporu s pokyny klienta dle svého názoru nadbytečný důkazní materiál. Rodinně právní advokáti jsou na základě těchto požadavků často klienty nuceni „zaplevelovat“ spis dalšími a dalšími důkazy, které jejich klienti i přes poučení předložit požadují. Na druhou stranu advokát nesmí v řízení uvádět údaje, ani navrhopvat důkazy, o nichž ví, že jsou nepravdivé nebo klamavé, a to ani na příkaz klienta.¹⁹

Advokát má právo odmítnout poskytnutí právní služby či vypovědět smlouvu o poskytování právních služeb (§ 18 a 20 zákona o advokacii), pokud není mezi ním a klientem nezbytná důvěra, resp. pokud by klient trval na protiprávním nebo nemravném způsobu vedení sporu či v rozporu s vnitřním přesvědčením advokáta. Osobně jsem vypověděla plnou moc či odmítla převzít zastoupení při své praxi jen několikrát (např. když jsem zjistila, že otec chce střídavou výchovu kvůli tomu, aby nemusel hradit výživné, přičemž nehrzení výživného nelze považovat za oprávnění zájem, nebo když mi matka tvrdila, že otec atestovaný anesteziolog se nemůže stýkat s dítětem, neboť není schopen zajistit jeho základní životní potřeby, nebo když jsem zjistila, že o dceru, kterou chce otec do své péče, by se starala jen babička). Většinou sami klienti v takových případech pro ztrátu důvěry změni advokáta. I v případě odstoupení advokáta od smlouvy o poskytování právních služeb je advokát povinen po dobu 15 dnů činit veškeré neodkladné úkony tak, aby klient neutrpěl na svých právech nebo oprávněných zájmech újmu.

Advokacie je klasickou pomáhající profesí – je v zásadě na klientovi, aby si zvolil řešení, jedná se o jeho záležitost. Advokát je povinen mu zprostředkovat především informace a pomoci mu je prezentovat u dotčených institucí, advokát ale nemusí souhlasit s názorem klienta a i přes odlišný názor mu musí být schopen poskytnout profesionální pomoc. Je pak třeba, aby si stanovil hranici, kdy by mu rozdílný názor mohl v poskytnutí profesionální pomoci bránit a kdy není možné na základě odlišného názoru vybudovat s klientem nezbytný vztah důvěry (př. mohu zastupovat matku, která nesouhlasí se střídavou výchovou z principu, byť mám na střídavou výchovu jiný názor, nicméně odmítla jsem zastupovat matku, která chtěla střídavou výchovu se střídáním po měsíci přes půl Evropy, byť to zákon nevylučuje). Každý může mít hranici trochu jinak, nicméně považuji za smutné, že se jí studenti ani advokátní koncipienti neučí programově hledat, řešit etická dilemata.

¹⁹ čl. 17 odst. 2 Etického kodexu

Dle ust. § 17 zákona o advokacii postupuje advokát při výkonu advokacie tak, aby nesnižoval důstojnost advokátního stavu; za tím účelem je zejména povinen dodržovat pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže. Čl. 4 Etického kodexu v tomto ohledu pak stanoví, že „Advokát je všeobecně povinen poctivým, čestným a slušným chováním přispívat k důstojnosti a vážnosti advokátního stavu.“ a dále uvádí požadavek, aby projevy advokáta v souvislosti s výkonem advokacie byly věcné, střízlivé a nikoliv vědomě nepravdivé. V praxi je někdy obtížné vyjít s klienty, kteří si napíší podání ze své iniciativy sami včetně expresivních výrazů a hodnocení bývalého manžela, našli se v mé praxi i tací, kteří mi výslovně zakázali, abych v jejich podání něco upravila. Advokát by se neměl takovým pokynům poddat. Pokud podání nespĺňuje požadavky kladené právními a stavovskými předpisy, měl by dle mého názoru ukončit zastoupení pro ztrátu důvěry či požádat o zproštění ustanovení; komora mi v tomto ohledu doposavad vyhověla. Porušením důstojnosti advokátního stavu se rozumí také urážlivé slovní projevy na adresu protistrany, znevažování jiných advokátů, úředních osob, urážlivé výroky advokáta o soudním rozhodnutí, ignorování výzev soudu, ale i neodmítnutí právní pomoci ve věci proti vlastnímu klientovi.

4. Překážky Cochemské praxe v ČR z pohledu advokátní praxe

a. Nedostupnost služeb zejména v mimopražských regionech

V běžných okresních městech je neuvěřitelně obtížné zajistit vůbec nějakou natož kvalitní a rychlou rodinnou terapii či mediaci (tyto v praxi bohužel často splývají). Je tak jen těžko realizovatelný požadavek cochemské praxe, aby rodiče odešli z jednačky přímo do poradny. Je málo dětských psychologů (v Táboře je objednávací doba tři měsíce, přičemž často odmítají dětské psychologové zapojit oba rodiče či širší rodinu). Je třeba řešit akutní nedostatek znalců (doba dodání posudku neklesá pod 6 měsíců; potřeba znaleckého zkoumání z oboru dětské psychiatrie či psychologie prodlouží řízení minimálně o rok).

b. Zdlouhavost soudních řízení,

Přestože praktikují v Jižních Čechách, které patří mezi „nejrychlejší“ co do délky rozhodování soudů, není ani zde splnitelná podmínka maximální délky dvou týdnů nařízení jednání od podání návrhu (zejména s ohledem na přetíženost soudců, nedostatek pomocného soudního personálu, formální požadavky doručování).

c. Malé povědomí o cochemské praxi, stále nefungující interdisciplinární spolupráce

Podle mého názoru tento přístup vyžaduje, aby dle něj fungovali veškeré zúčastněné profese; př. advokáti nebudou psát konfliktní podrobné návrhy, pokud budou vědět, že to soudy nebudou konfliktně projednávat a že taktéž jejich kolegové na druh straně ne zvolí konfliktní strategii; někdy není bohužel možné zdržet se v zájmu klienta „praní špinavého prádla“, pokud tuto strategii zvolí protistrana.

d. Nepropojené a nedostatečné vzdělávání

Chybí vzdělávání v etice advokacie resp. pomáhajících profesí už na právnických fakultách, stejně jako vzdělávání např. v oblasti dětské vývojové psychologie, v oblasti interdisciplinární spolupráce atd.



evropský
sociální
fond v ČR



EVROPSKÁ UNIE



OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

ZÁJEM DÍTĚTE V RODIČOVSKÉM KONFLIKTU Z POHLEDU SOCIÁLNÍ PRÁCE

JUDr. Alena Brožková

Pracuji již více jak dvě desítky let na orgánu sociálně-právní ochrany dětí, kde se věnuji jednak činnosti kurátorské a také věcem opatrovnickým. Ve svém příspěvku bych se chtěla zamyslet nad tím, jak se během této poměrně dlouhé doby vyvíjely možnosti chránit práva dítěte v okamžiku, kdy se rodiče rozcházejí a je nutné upravit jejich práva a povinnosti k nezl. dítěti. Chtěla bych také uvést část kazuistiky, která ilustruje, jak se i za současného stavu, podle mého názoru poměrně kvalitní právní úpravy, děje to, že dítě se ocitá v roli subjektu, kterému je ubližováno, a tento stav je patrně velice obtížné změnit.

Myslím, že se dá říci, že na přelomu 80. a 90. let se o právech dítěte v souvislosti s rozchodem rodičů tolik nemluvalo, bylo pravděpodobné, že soud rozhodne tak, že děti se svěřují do péče matky a otec má možnost se s dětmi stýkat jednou za 14 dnů na víkend. To však neznamená, že většina dětí, které byly svěřeny do péče matky, ztratila s druhým rodičem souvislejší kontakt. Záleželo to i tehdy na tom, jak matka a otec potřeby svých dětí vnímali a jak dokázali i přes to, že zanikl jejich partnerský vztah, zůstat milujícími rodiči svých dětí. Takže i při tehdejších poměrně stereotypním rozhodování soudů existovalo velké množství dětí, které měly po celou dobu svého dětství a dospívání častý, pravidelný a láskyplný kontakt i s tím rodičem, kterému dle práva nebyly svěřeny do péče. A byli také samozřejmě rodiče, kteří lásku k dětem a ochotu chránit jejich zájmy hlasitě deklarovali, ale jejich faktické konání svědčilo spíše o tom, že dítě používají jako prostředek boje mezi bývalými partnery a nyní vlastně nepřáteli.

Během posledních dvaceti let naznala právní úprava v této oblasti výrazných změn a v právních předpisech se objevily instituty, které dávají možnost zájem dítěte více ošetřit. Ale, jak jsem již uvedla, když se rodiče nechtějí domluvit a dítě v tomto sporu ochránit a mají jiné priority, stávají se mnohdy tyto právní nástroje bezzubé a může se stát, že přihlížíme dlouhodobému trápení dětí, jehož důsledky si mohou nést celý život. Tyto svoje zkušenosti jsem si potvrdila i ve své několikaleté praxi mediátorky převážně v oblasti opatrovnických sporů.

Chtěla bych uvést několik zásadních právních ustanovení, která dávají možnost zájem dítěte v rodičovském konfliktu chránit. Jsou to především níže citovaná ustanovení občanského zákoníku a zákona o sociálně-právní ochraně dětí:

Občanský zákoník:

§ 888 mj. uvádí:

Rodič, který má dítě v péči, je povinen dítě na styk s druhým rodičem řádně připravit, styk dítěte s druhým rodičem umožnit a při výkonu práva osobního styku s dítětem v potřebném rozsahu s druhým rodičem spolupracovat.

§ 889 mj. uvádí:

Rodič, který má dítě v péči, a druhý rodič se musejí zdržet všeho, co narušuje vztah dítěte k oběma rodičům nebo co výchovu dítěte ztěžuje. Brání-li rodič, který má dítě v péči, bezdůvodně trvale či opakovaně druhému rodiči ve styku s dítětem, je takové chování důvodem pro nové rozhodnutí soudu o tom, který z rodičů má mít dítě ve své péči.

§ 907 mj. uvádí:

Soud při rozhodování o svěření dítěte do péče dbá rovněž na právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi, na právo druhého rodiče, jemuž dítě nebude svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti, dále soud bere zřetel rovněž ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchovu dítěte s druhým rodičem.

§ 909 mj. uvádí:

Změní-li se poměry, soud změni rozhodnutí týkající se výkonu povinností a práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti i bez návrhu.

Zák. č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí:

§10 odst. 3 mj. uvádí:

OSPOD je povinen

d) zpracovat na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny individuální plán ochrany dítěte, který vymezuje příčiny ohrožení dítěte, stanoví opatření k zajištění ochrany dítěte a k posílení funkcí rodiny a stanoví časový plán pro provádění těchto opatření, a to ve spolupráci s rodiči a odborníky, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny.



OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

e) pořádat případové konference pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodin, a to ve spolupráci s rodiči, dalšími přizvanými osobami, zejména zástupci škol, školských zařízení, zdrav. zařízení, orgánů policie, státních zástupců, aj.

Jako ukázkou toho, že pokud u rodičů není vůle se dohodnout, nevede ani opakovaně poskytovaná odborná péče k uspokojivému výsledku uvádím stručnou kazuistiku, která se týká opatrovnického sporu, který trval několik let a teprve budoucnost ukáže, jaké následky na nezl. dítěti tento spor zanechal.

Kazuistika:

Nezl. Renata, nar. 2007:

7/08 – rodiče se rozešli a otec podal návrh na určení výkonu rodičovské odpovědnosti

11/08 – soud rozhodl, že Renata bude svěřena do péče matky, styk otce s dcerou nebyl stanoven, rodiče u jednání uvedli, že se dohodnou

4/09 – otec si stěžuje na OSPOD, že mu matka brání ve styku s dcerou. S matkou proveden pohovor, byla napomenuta a upozorněna na to, že otec má právo na pravidelný kontakt s dcerou

3/09 – manželství rodičů je rozvedeno

5/09 – otec podává návrh na úpravu styku s dcerou, matka se k tomu vyjadřuje tak, že souhlasí se stykem pouze ve své přítomnosti

9/09 – soud rozhodl o styku otce s dcerou - schválena dohoda rodičů - po dobu dvou měsíců od právní moci rozsudku každý pátek od 10-13 hod., potom každou sobotu 10-18 hod.

6/12 – otec podal návrh na rozšíření styku, u jednání konstatováno, že se otec dosud stýkal s dcerou jen v přítomnosti matky, platné rozhodnutí soudu matka nerespektovala

9/12 – jednání soudu – nařízeno vypracování znaleckého posudku o výchovné způsobilosti obou rodičů, posudek má být vypracován do 60 dnů

12/12 – na základě doporučení soudu a OSPOD měl Fond ohrožených dětí asistovat u styku otce s dcerou, styk probíhal v rozsahu jedné hodiny týdně, během této doby dcera hovořila pouze s přítomným psychologem, s otcem nikoliv. Matka po celou dobu čekala v čekárně na dceru, s otcem nekomunikovala

12/12 – otec podal návrh na výkon rozhodnutí



OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

1/13 – rodiče podepsali dohodu o asistovaném předávání dítěte v organizaci Spondea, předávání dcery se však nedařilo

1/13 – návrh otce na výkon rozhodnutí

1/13 – soud vyzval matku, aby se podrobila rozsudku

2/13 – stížnost matky na OSPOD – na nevhodné chování úředních osob. Důvodem bylo to, že matka byla ze strany OSPOD upozorněna na to, že by dcera mohla být dočasně umístěna do neutrálního prostředí, tedy mimo rodinu

6/13 – jednání MS Brno – pohovor s nezl. v soudní síni (dcera v podstatě opakovala stanovisko matky) + rozsudek: sudá sobota 10-18, lichá středa 15-18 hod., matce uložena pokuta 10.000,- Kč

7/13 – odvolání matky i otce

3/14 – rozsudkem KS byl potvrzen rozsudek MS

6/14 – otec oznamuje, že souhlasí se změnou příjmení nezletilé na současné příjmení matky (rodné příjmení matky) a o čtyři měsíce později předkládá matka dohodu, že otec nebude platit výživné a souhlasí s případným osvojením dcery přítelem matky, o kterém dříve vůbec nebyla řeč

Tímto matka dosáhla v podstatě svého cíle, který nepřímo deklarovala v průběhu výše uvedeného sporu, a to otce od dcery definitivně oddělit.

Někdy bývá problém i v případech, kdy rodiče uzavrou zdánlivě dohodu, neboť může jít o tzv. vyčkávací taktiku, kdy každý z nich si myslí, že po vynesení rozsudku to budou právě oni, podle jejichž pravidel se bude kontakt rodičů s dítětem uskutečňovat. Toto je mnohdy obtížné předem odhadnout, takže i OSPOD může u soudu zastávat názor, že dohoda rodičů je v zájmu nezl. dětí a později se ukáže, že tomu tak není.

Dále spatřuji problém v tom, že soudní jednání v opatrovnických věcech v případech, kdy rodiče soudu nepředkládají ke schválení dohodu, má vymezeno časový úsek zpravidla jedné hodiny, takže je prakticky nemožné, aby po prvním jednání byl vynesena rozsudek. Řízení se potom odročuje, mnohdy i několikrát a v některých případech se zdá, že by stačilo dát jednání větší časový prostor, aby mohlo být ve věci rozhodnuto co nejdříve.

Za zmínku stojí také to, že některé znalecké posudky mnohdy popisují převážně minulou a stávající situaci, ale jen minimálně se zaměřují na možné řešení do budoucna.

Pokud se týká advokátů, mnozí jsou maximálně spolupracující, ale objevují se i ti, kteří v opatrovnickém řízení vidí jen to, kdo spor vyhraje a kdo prohraje nebo se z našeho pohledu snaží řízení zbytečně protahovat.

ZÁJEM DÍTĚTE V SOUDNÍ PRAXI

Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 17. 9. 2015 v Brně

Editoři: Romana Rogalewiczová, Martina Cirbusová

Vydal a vytiskl Tribun EU, s. r. o.
Cejl 892/32, 602 00 Brno

Vydání první

Brno 2015

ISBN 978-80-263-1000-6



evropský
sociální
fond v ČR



EVROPSKÁ UNIE



OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

**PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST**
www.esfcr.cz